

Bodrum: "Tarihten Bir Kesit Etrüskler" Kongresi için.

Sümer Dili ile Türk Dili karşılaştırmaları.

27.05.2007

Sümerliler Bundan 6000 yıl önce Dicle ve Fırat nehirleri arası olan Mezopotamya'nın güneyine gelip yerleşmiş, orada büyük bir uygarlık kurarak en az 2000 yıl varlıklarını korumuşlardır. Onların uygarlıklarının en önemli olayı dillerine göre bir yazı icat etmeleri, okullar kurarak, kil üzerine yazarak o yazıyı geliştirip her istediklerini yazabilmeleridir. Çiviyazısı adı verilen bu yazıyı ile gerek Sümerliler zamanında var olan, gerek daha sonra tarih sahnesine çıkan Orta Doğu milletleri de kendi dilleri için kullanmışlardır. 1800 yıllarının başlarından itibaren bu yazının ve dilinin çözülmesi çalışmaları başlamış, Nineve'de Asurbanipal kitaplığının bulunması ile yazının ve Asur dilinin 1855 yılında çözümü başarılmıştı. Okunan bazı Asurca metinlerin satır aralarında başka dilde yazılmış satırlar vardı. İlk olarak bu satırların İskit veya Turan dilinde yazılmış olacağını ve yazının onlar tarafından icat edildiğini, Çiviyazılarını çözmeyi başaran Rowlinson ileriye sürmüştü. 1869 da Jule Oppert bu dile Sümerce adını verdi ve bu dilin Türk, Fin ve Macar dillerine akraba olduğunu söyledi. 1874'de Francois Leonorment da dili Ural **Altay** dil grubuna koyuyor. Joseph Halévy ise bunlara tamamıyla karşı çıkarak bunun Sami Akadların özel bir amaçla uydurdukları dil, diye tutturuyor. Onun bu direnişine başkaları da katılıyor ve 50 yıl kadar bu sav sürüyor. Daha sonra güney Mezopotamya'da yapılan kazılarda çıkan bol miktardaki Sümer belgeleri üzerinde büyük bir gayretle çalışıldı sözlükleri, gramerleri yapılmaya başlandı. Bunlar üzerinde çalışanların hepsi batılı bilginlerdi. Onlar Türkçe bilmiyorlardı. Türkçe'nin **etimolojik** bir sözlüğü de yoktu. Yine de Fritz Hommel,¹[1] Diyakonov, İzakar Andereyas²[2], İrene İskenderi³[3] gibi bilim insanları Sümer dilini Fin, Kafkas, Uygur dillerine benzeterek bir hayli eş anlamlı Türk ve Sümer kelimelerini karşılaştırmışlardır.

Herhangi geniş bir çalışma yapmadan Sümer dilini Türk diline benzetenler A.Falkenstein⁴[4], Hartmut Schmökel, ve S.N. Kramer⁵[5] dir. Kramer hemen ekseri yazısında yeri geldikçe bunu tekrarlamıştır. Ölümünden iki ay önce çevirisini yaptığım ve Türk Tarih Kurumu tarafından yayımlanan "Tarih Sümer'de Başlar" kitabını eline aldığı 28 Eylül 1990'da bana şöyle yazmıştı:

"Ne de olsa bu kitap büyük bir olasılıkla Türkçe gibi bitişken bir dil konuşan ve Güney Mezopotamya'ya 6-7 bin yıl önce Orta Asya'nın herhangi bir yerinden göçmüş olan Sümer halkı hakkında. Sümerlilerin Türklerle ilgili bir halk olduğu fikri Atatürk zamanında geçerli idi. Böyle olabileceği hakikatten hiç de uzak değildir".

Sümeroloji Hocam Benno Landsberger de : "Sümer dili, hem dil bakımından, hem de, bütün Asya boyunca dağlık bölgelerde konuşulan dil olması bakımından önemlidir. Bu türden olup bugün hala yaşayan dil Türk dilidir" diyor. Türkmen yazarları da Sümercenin daha çok Türkmen Türkçesine benzediğini ileri sürüyorlar⁶[6].

Sümer dili ile Türk dilini karşılaştırmak o kadar kolay bir iş değil. Önce yazılı kaynak olarak bu gün için elimizde Orhun kitabeleri var. Arada 4000 yıla yakın bir zaman dilimi bulunuyor. Bu süre içinde Türkçe kuşkusuz bir çok değişikliklere uğradı. Diğer taraftan

1[1] Fritz Hommel, Ethnologie and Geographie des alten Orients, 1925 München , S.16-22.

2[2] Zakar Andereyas, "Current Antropologie", World Journal of the Science of Man, 1971 p. 212

3[3] Irene Iskenderi, Der Tarikia Hazereha, S.215.

4[4] A.Falkenstein, W. Von Soden, Sumerische und Akkadisch Hymnen und Gebete, s.7

5[5] S.N.Kramer, Cradle of Civilization, P. 33

6[6] Ödek Odekop, Sumer Hakda Kelam Ağız, 1990 Yaşlılık Jurnalı, sayı 12 s. 30
Begmyrat Gerey, 5000 yıllık Sumer- Türkmen Bağları.

Sümerce kendisinden çok ayrı bir gruba ait olan Akad dili yoluyla çözüldü. Akadca da ı,o,ö,ü gibi sesli harfler ç, f, ğ, g gibi sessiz harfler yok. Sümerce işaretlerin birkaç tür

okunuşu var. Şöyle ki, somut bir kelimeyi anlatan resim yazısından çevrilmiş bir işaret, o resim ile ilgili soyut anlamları da taşıyor. Örneğin : Göğü ifade eden bir işaret hem gök, hem de tanrı anlamına geliyor. Ayrıca aynı işaretin hece okunuşu da var. Bu bakımdan okunuşlarda yanlışlar olabilir. Diğer taraftan Türkçenin en eski kelimelerini çeşitli Türk dillerindeki okunuşlarını bildiren tam **etimolojik** sözlük yok. Aynı şekilde DÖ. 3000 – 1850 yılları arasında yazılmış olan Sümer dilinin de bir **etimolojik** sözlüğü yok. Kuşkusuz bu süre içinde Sümer dili de bir hayli değişmiş olabilir. Karşılaştırmalar hiç de kolay değil. Sümer dili Türk dilinde olduğu gibi kelimeler kök halinde, onlara ekler yapılarak yeni kelimeler oluşturuluyor. Sümer dilinde Türk dilinde olduğu gibi fiil bakımında çok zengin. Ses uyumu var. Erkek, dişi ayrımı yok. Türkçede olduğu gibi kısa anlatımla geniş anlam veriliyor.

Karşılaştırmalardaki bütün bu zorluklara rağmen son yıllarda Azerbaycan'dan Prof. Atakişi Celiloğlu Kasım, Sümer işaretlerine yeni okunuşlar da vererek çok eski Türk kelimeleriyle karşılaştırmalar yapmış ve onları "Sümerce kesin Türkçedir" adlı bir kitapta toplamıştır⁷[7]. S.N.Kramer'de Sümercenin tam tercüme edilemediğini, ileride değişebileceğini söylüyor.

Yüksek Mühendis Selahi Diker yaşamının kırk yılında bütün dillerle Türk dilini karşılaştırmış ve sonunda bütün dillerin kaynağının Türkçe olduğunu gösteren bir kitap yazmış⁸[8].

İran'dan Roshan Kheyavi yazmaya başladığı bütün Ural-**Altay dillerinin** etimolojisini kapsayan sözlüğün ilk cildini yayımlamış. Bunda da başlangıç olmasına rağmen 101 kelime içinde 35 Sümer kelimesi Türkçe köküne bağlanıyor.⁹[9]

Prof. Osman Nedim Tuna, 165 Sümer kelimesini, hem anlam hem de fonetik bakımından uyan Türkçe kelimelerle eşleştirmiş. O, bu tezini Amerika'da Türkolog ve Sümerologların olduğu kongrede sunmuş ve hemen hiç tartışma olmadan bu tez kabul edilmiş.¹⁰[10] Ona göre Sümerliler ile Türkler arasında tarihsel bir ilişki bulunmasını, Türklerin en az 3500-4000 yıl önce Anadolu'nun doğu bölgesinde yerleşmiş olmalarına bağlıyor. *Türk dili 5500 yıl önce bağımsız ve iki kollu bir dil olarak bulunuyordu. İlk ana Türkçe ise 10.000 yıl eskiye gidiyor,* diyor.

Türkmen olan Begmyrad Gerey, Sümer kültürünü arkeolojik buluntular, mimarlık, efsaneler, yer adları ve dil yoluyla Türkmen kültürü ile karşılaştırmış, anlam ve fonetik bakımından Türkçe – Sümerce 295 kelimeyi eşleştirmiştir. Böylece, 5000 yıllık Sümer ve Türkmen bağlarını bir kitap halinde göstermiştir.¹¹[11]

Bazı bilim insanları, iki dil arasındaki benzer kelimeler için her yerde insan zekasının aynı sözü bulabileceğini, bunların bir tesadüfe bağlı olduğunu söylemişlerdir. Buna karşın ünlü dilci M. Swadesh, bilgisayar kullanarak "Eğer iki ayrı dilde fonetik ve mana bakımından benzeyen kelimeler, 100'den fazla ise bunların bağımsız olarak icad edilmiş olma ihtimali birkaç milyonda birdir. Aynı şekilde çift kelimelerde 7'den fazla olursa, o iki dil arasında tarihi bir ilişki vardır." diyor.¹²[12]

7[7] Atakişi Celiloğlu Kasım, "Sumerce" kesin olarak Türk dilidir. İstanbul, 2001

8[8] Selahi Diker, Anadolu'da on bin yıl, Türk dilinin beş bin yılı, Eski Kayıp Dillerin Çözümü, Töre Yayınları, 2000.

9[9] Roshan . Kheyavi, Historical – Comparative Dictionary of Ural – Altaic Languages, Vol:1, Iran.Karaj.

10[10] Osman Nedim Tuna, Sumer ve Türk **Dillerinin** Tarihi İlgisi İle Türk Dilinin Yaşı Meselesi, Ankara, 1990

11[11] Begmyrad Gerey, 5000 Yıllık Sumer – Türkmen Bağları, IQ Kültür Sanat yayınları, 2001,

Osman Nedim Tuna da; "En ideal şartlarda Sümerce ve Türkçede hem fonetik hem de anlam bakımından benzer bir çift kelimenin bulunması 25 milyonda birdir." diyor. Buna göre; Sümerce ile fonetik ve anlamca benzer 10 kelimeyi bulmak İzmir'den Erzurum'a kadar olan mesafenin (1280 km) 1 mm.sinden daha azmış.¹³[13]

Diğer taraftan bazı bilim insanları da kelimelerin gelişi güzel karşılaştırmalarını doğru bulmuyor, ancak aynı konulardaki kelimelerin uyması gerektiğini söylüyor. Bunu 1975 yılında ilk uygulayan Olcas Süleyman. O, insan, tanrı ve tabiat ile ilgili fonetik ve anlamda aynı olan 60 Türkçe ve Sümerce kelimeyi bulmuş ve Rusça bir kitapta yayınlamış. Kitap rejim değişinceye kadar yasak kalmış. Şimdi Türkçesi de var.¹⁴[14]

Son yıllarda bu çalışmalara Yüksek Mühendis Ünal Mutlu katıldı. O bir kubbe tamirini yaparken kubbe yapmasını ilk kimler icat etti merakına düşmüş ve araştırmaları onu Sümerlilere götürmüş. Sümerliler bütün kültürleri başlattığına göre bu kültürlerle ait kelimelerin de onlarda başlaması gerek düşüncesiyle Sümer diline ait sözlük arıyor. Ancak internette 2500 kelimeyi kapsayan Sümerce İngilizce bir sözlük buluyor. Aslında Sümer dilinin tam anlamıyla henüz sözlüğü yapılmadı. Philadelphia Üniversite Müzesinde başlanan sözlük 2019 yılında tamamlanacakmış. Fakat elde olan malzeme ile yapılan çalışmalar var. Ünal Mutlu bunlardan yararlanarak, Kültür ve Sanat, Bilim, Siyaset, Mühendislik, Ticaret gibi 20 konuya ait Sümerce kelimeleri buluyor. Bunların çeşitli Türk dillerindeki karşılıklarını arıyor. Hatta daha ileri giderek batı dilleriyle, Etrüskçe ile karşılaştırıyor ve inanılması güç sonuçlar çıkarıyor¹⁵[15].

Bunlardan başka D.Ö 2400 yıllarında yazılı çiviyazılı belgelerde Türk adları bulundu. Bunlar o tarihlerde Mezopotamya'ya akın eden ve orada 125 yıl kadar krallık sürdüren Gut/Kut Krallarının adları idi. Bunları 1937 yılında D.T.C.Fakültesinde Sümeroloji hocam Prof.B. Landsberger bir Türkolog ile yaptığı çalışmasında saptadı. Kut'ların Mezopotamya da kaldığı 125 yıl boyunca 12 kralları oluyor. Bunlardan dördünün adı kendi zamanlarına yazılan belgelerde, diğerleri de daha sonra yazılan kral listesinde. Bunlardan Yarla, Yarlagan adı Orhon kitabelerinde, İnkişi adı da Enkiş olarak Dede Korkut'ta bulunuyor.

Konumuzu toparlayacak olursak: Sümer belgelerinin ilk okunuşundan itibaren Sümercenin Ural-Altay dillerine benzediği söylenmiş. Daha sonra aynı anlam ve fonetikte olan Sümerce ve Türkçe kelimeler karşılaştırılmış. Bu yeterli görülmemekle konulara göre karşılaştırma istenmiş. Son çalışmalarda bu da yapıldı ve Türk dili ile Sümerce arasında büyük bir yakınlık ortaya çıktı, hatta bazı kelimelerin zamanımıza kadar ulaştığı görüldü. Bilim insanları da Türk dilinin çok sağlam, kolay kaybolmayan bir dil olduğunu kabul ediyorlar. Bunlara göre Sümer dilinin Türk dili veya o dilin bir dalı olduğunu, Türk dilinin de, Prof. Osman Nedim Tuna'nın öne sürdüğü gibi, on bin yıl önceye kadar gittiğini korkusuzca söyleyebiliriz. Bunlara ek olarak son yapılan arkeolojik buluntularda, yer adlarında, efsanelerde, destanlarda Orta Asya, özellikle Türkmenistan ile Sümerliler arasında pek çok benzerlikler, bağlantılar bulunmuştur. Sümerliler Mezopotamya'ya daha göç etmeden Türkmenistan'da tarım ve hayvancılığın başlamış olduğunu, Sümerlilerin eski yazı işaretlerinden bazılarını içeren bir de yazı bulunduğunu öğreniyoruz¹⁶[16] Bunların hepsini toplayınca Sümerlilerin Orta Asya'dan göç eden Türklerin bir kolu olabileceği savı hiçte yabana atılamaz.

12[12] Ord.Prof.Dr. Reha Oğuz Türkan, Kızılderililer ve Türkler, Bir Tarihin Bir Dramın Hikayesi, E yayınları, 1999, 2003, s.122-123

13[13] Osman nedim Tuna, a.g.y.,s.38

14[14] Olcas Süleyman, AZ İ YA , Rusca aslından çeviren Natık Seferoğlu, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı. İstanbul 1992.

15[15] M.Ünal Mutlu, Dünya Uygarlıklarında Türk Dili, yayınlanmak üzere.

16[16] Begmyrar Gerey, 5000 yıllık Sumer Türkmen bağları s.7, 41, 78...

z İlmiye Çığ

Muazze